

DR. PAPP ANDREA¹**A XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet kiadásainak alakulása a 2005-2013. közötti időszakban****The Changes in the Expenditures of the Defence Portfolio in the Period between 2005 and 2013****Absztrakt**

A költségvetési gazdálkodás elemzésénél a statisztikai eszközök alkalmazása nélkülözhetetlen, hiszen ezek felhasználásával a gazdálkodás természetrajzának, egy sajátos területének feltárására van lehetőség, amely feltárás során az egyes gazdálkodási funkciótartományok időbeli, szerkezeti és színvonal-változását képes bemutatni. A költségvetési szervek előirányzatainak elemzése ugyanolyan fontos, mint egy civil vállalkozás esetében a gazdasági elemzés (vagyon, pénzügyi és jövedelmezőségi). Az egyre csökkenő költségvetési keretek nagy kihívás elé állítják a tervező és gazdálkodó szakembereket. A mostani tanulmány sorozatban a költségvetési szervek előirányzatainak elemzésével kívánok foglalkozni, amelyben először bemutatom a XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet kiadásainak alakulását 2005-2013. közötti időszakban.

Kulcsszavak: gazdasági elemzés, Honvédelmi Minisztérium, költségvetés, kiadás

Abstract

When analysing budgetary management it is indispensable to use statistical tools, since with the use of these tools it is possible to explore a special area of economic management. Through this exploration it is possible to describe the changes in time, structure and level of the individual economic management functions. Analysing the estimates of budgetary institutions is as important as the economic analysis (pecuniary, financial, profitability) in the case of a civil enterprise. The continuously decreasing budget poses a challenge for planning and economic management experts. In the following series of studies I am going to discuss the analysis of the estimates of budgetary institutions. The first part of

¹ NKE HHK KLI Hadtáp és Katonai Közlekedési Tanszék, egyetemi docens

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

the series is concerned with the changes in the expenditure of the Defence portfolio in the period between 2005 and 2013.

Keywords: economic analysis, Ministry of Defence, budget, expenditure

A költségvetési szervek esetében a gazdasági elemzés úgy határozható meg, mint olyan tevékenység, amely segíti a vezetőket a döntés-előkészítési folyamatokban, a feladatok hatékony végrehajtásában, továbbá értékeli az egyes végrehajtott feladatok eredményességét, célszerűségét. A különböző statisztikai, és nem statisztikai mutatók felhasználásával kapott eredmények, megállapítások összegzésével hozzájárul a vezetők, döntéshozók, a szövetségesi tagságunkból fakadóan a nemzetközi szervezetek és a lakosság tájékoztatásához, a gazdálkodási tevékenység bemutatásához.

Ehhez a feladathoz innovatív módon olyan statisztikai eszköztár felállítása szükséges, amely alkalmas arra, hogy értékelhető eredmények szülessenek a helyzetértékelésre, a jövőbeni döntések előkészítésére.

1. A KÖLTSÉGVETÉSI SZERVEK ELEMZÉSÉNEK FELADATAI

A költségvetési gazdálkodás elemzésének fő feladata, hogy a költségvetési szervek irányítói, a vezetők részére naprakész, pontos információkat szolgáltatson a gazdálkodás helyzetéről, a gazdasági folyamatokról és a szakmai-gazdasági összefüggésekről.² A költségvetési szervek/intézmények elemző munkájára vonatkozóan nincsenek előírások, jogszabályok, azonban az elemzés eredményei hozzájárulnak a döntés-előkészítő feladatokhoz. Ahhoz, hogy az elemzés sikeres legyen, nagyon fontos, hogy meghatározzuk az elemzés célját, és ennek megfelelően kell megválasztani az elemzés információs bázisát, valamint az elemzéshez használt módszereket.

Mivel a költségvetési szervek/intézmények feladataikat a közszolgáltatás területén látják el, emiatt a feladatellátás eredménye nehezen, vagy egyáltalán nem mérhető, a gazdaságosság és hatékonyság is speciálisan értelmezhető.³

A honvédelmi tárca vizsgálata során, az elemzés információs bázisát a Magyar Köztársaság (jelenleg Magyarország) éves költségvetési törvényei, valamint a költségvetés végrehajtásának teljesítései szolgáltatták. Az éves költségvetés a szervezetek/intézmények, így a XIII. Honvédelmi Minisztérium (a továbbiakban: HM) fejezet gazdálkodásának alapközmánya is, amely éves szinten tartalmazza a kiadási és bevételi előirányzatokat, a tervezett létszámot és a hozzá kapcsolódó személyi juttatásokat, valamint a feladatmutatókat. A költségvetés jóváhagyása után történhet meg a költségvetési kiadási előirányzatok és a bevételek felhasználása a feladatok végrehajtására, és ezek kiadásainak teljesítésére.

² Csermák Judit – Gyórfi Dezső – Pintérmé Csermák Jolán – Printz János: A költségvetési szervek gazdasági tevékenységének elemzése Budapest, Perfekt Rt. 2004. pp. 11-12.

³ Csermák Judit – Gyórfi Dezső – Pintérmé Csermák Jolán – Printz János: A költségvetési szervek gazdasági tevékenységének elemzése Budapest, Perfekt Rt. 2004. p. 93.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

Az elemző munka akkor tekinthető sikeresnek, ha az információk a vezetők részére a megfelelő módon, a megfelelő időben rendelkezésre állnak, és szükség szerint bemutatják az egyes területek tevékenységét, gazdasági (rész)folyamatait és az ezek között lévő ok-okozati összefüggéseket.

2. A XIII. HONVÉDELMI MINISZTERIUM FEJEZET ELŐIRÁNYZATAINAK VIZSGÁLATA

A Honvédelmi Minisztérium fejezet – ideértve a Magyar Honvédség (a továbbiakban: MH) katonai szervezeteit is – feladatai egyrészt Magyarország függetlenségének, területi épségének, nemzetközi szerződéseiben rögzített határainak, lakosságának és anyagai javainak védelme, a szövetségi és nemzetközi szerződésekből eredő egyéb katonai kötelezettségek teljesítése. A Szent Korona és a hozzá tartozó egyes jelvények őrzése és védelme. Másrészt fegyverhasználati jog nélkül látja el a katasztrófavédelemmel összefüggő feladatokat, részt vesz az állami protokolláris feladatok teljesítésében, valamint végzi a hadisírok, katonai és hősi emlékművek fenntartását és a kapcsolódó kegyeleti tevékenységet.⁴ Ezen feladatokhoz igazodva olyan statisztikai eszközöket használtam fel, amelyek a lehető legjobban jellemzik a gazdálkodást, valamint segítséget nyújtanak a következtetések levonásában.

Úgy vélem, hogy a gazdálkodás eredményességének elemzésére nagyon jól használható a színvonal-változás vizsgálata.

„A színvonal-változás, mint fogalom egy olyan számszerűsíthető értéket jelent, amely valamilyen „ellátottság” időbeli vagy térbeli változását mérhetővé teszi. Az időbeli színvonal-változás egy szervezet képességeinek, a (termelési és technológiai) tényező-ellátottságból adódó potenciális teljesítményének (outputjának) az idő függvényében történő változását jelenti. A térbeli színvonal-változás az azonos feladatokat ellátó szervezetek képességei, a (termelési és technológiai) tényező-ellátottságból adódó potenciális teljesítménye (outputja) közötti eltérést (azonosságok, különbségek) mutatja be.”⁵

Az időbeli színvonal-változás elemezhető aggregát mutatók felhasználásával, az idő, mint független változó függvényében, amely a változás dinamikáját tárja fel, és ezzel számszerűsíthető adatokat tud szolgáltatni.

A színvonal-változás mutató vizsgálata a tárca esetében magában foglalja például a költségvetés GDP arányos alakulását, a személyi juttatások, a működés-fenntartás és a felhalmozási kiadások elemzését is, amelyeket egy következő tanulmányban kívánok vizsgálni.

Ahhoz, hogy megfelelő információk álljanak rendelkezésre a gazdálkodásról a vezetői döntéshozatalhoz, természetesen a statisztikai eszközökkel történő vizsgálat csak az egyik

⁴ Szöveges beszámoló jelentés a XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2013. évi költségvetésének teljesítéséről

⁵ Pap Andrea őrnagy: A Honvédelmi Minisztérium gazdálkodásának aspektusai a 2005 – 2011. közötti időszakban doktori (PhD) értekezés Nemzeti Közszerológiai Egyetem Budapest, 2013. 73. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

lehetséges módszere a gazdálkodás elemzésének. Emellett más módszerek és eszközök is vannak az információk biztosításának, ilyen például az ellenőrzés.

A vizsgálathoz a leíró statisztika eszközeit használtam fel, amelyek alkalmasak arra, hogy a vizsgálat tárgyát képező jelenséget (jelen esetben a költségvetést) számszerűen elemezzék, értékeljék, rendezzék az adatok alapján, továbbá ezeket grafikusán ábrázolják. Ilyen eszközök az idősorok elemzése (dinamikus és intenzitási viszonyszámok, átlagok), a mennyiségi sorok elemzése (grafikus ábrázolás, középérték-szóródás számítás, koncentráció elemzés, gyakorisági sorok eloszlásának vizsgálata), az értéken alapuló indexszámítás (érték-, ár- és volumenindexek).

Az általam végzett elemzéshez a viszonyszámok fogalmát kell először tisztázni, amely során két vagy több sokaság nagyságát vagy más módon adatát viszonyítják egymáshoz. A hozzájuk tartozó grafikus ábrák pedig ugyancsak bizonyos összehasonlítási célokat szolgálnak.⁶ A viszonyszámok három legfontosabb fajtája: a dinamikus, az intenzitási és a megoszlási viszonyszám.

„A dinamikus viszonyszámok idősorok adataiból számított hányadosok. Az intenzitási viszonyszámok két – egymással valamilyen kapcsolatban lévő, de nem feltétlenül azonos fajta egységekből álló – sokaság nagyságából képzett hányadosok. A megoszlási viszonyszámok valamilyen sokaságrésznek az egész sokaság nagyságához viszonyított nagyságát mutatják.”⁷

A dinamikus viszonyszámoknak minden kettőnél több adatból álló idősor esetén két fajtája képezhető, az egyik lehetőség a bázisviszonyszámok, a másik a láncviszonyszámok.⁸

A bázisviszonyszámok esetén a viszonyítás alapja, valamilyen állandó, bázisként választott időszak. A legtöbb esetben, a gyakorlatban az idősor első tagja (=100%) a bázis. A láncviszonyszámok képzése során mindig az előző időszak a bázis (előző év = 100%), tehát az egymást követő időszak adatait láncszerűen hasonlítjuk össze.

Idősorok ábrázolására legtöbbször vonaldiagramokat használunk. Egy sokaság valamely minőségi vagy területi ismérvi szerkezetét legtöbbször osztott kör-, oszlop- vagy szalagdiagrammal szemléltetjük.⁹

Az eddigiekre építve a továbbiakban megvizsgálom a HM fejezet eredeti, módosított előirányzatainak és azok teljesülésének alakulását, amelyet az 1. számú táblázat, valamint grafikusán a 1-2. számú ábrák foglalnak össze. Az elemzésekhez a 2005-2013. közötti időszak XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet „Szöveges beszámoló jelentéseit” használtam fel.

⁶ Hunyadi László – Vita László: Statisztika I. Budapest Aula Kiadó, 2008.

⁷ Hunyadi László – Vita László: Statisztika I. Budapest Aula Kiadó, 2008. p. 48.

⁸ Hunyadi László – Vita László: Statisztika I. Budapest Aula Kiadó, 2008. p. 48.

⁹ Hunyadi László – Vita László: Statisztika I. Budapest Aula Kiadó, 2008.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

1. számú táblázat

A XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet eredeti, törvényi módosított előirányzatai és azok teljesülése

Év	Eredeti előirányzat (mFt)			Teljesítés (mFt)			Módosított kiadási előirányzat ¹⁰ (mFt)
	Törvényi előirányzat	Bevétel	Támogatás	Teljesítés	Bevétel	Támogatás	
2005	288 116,6	5 245,0	282 871,6	317 411,4	17 746,4	286 160,2	341 822,6
2006	283 091,5	5 454,2	277 637,3	296 037,1	17 034,3	280 495,4	321 961,4
2007	278 228,5	7 200,0	271 028,5	324 707,9	20 860,3	293 816,3	341 946,3
2008	319 689,5	17 501,3	302 188,2	324 994,6	24 940,7	309 861,5	354 630,0
2009	291 226,3	13 264,2	277 962,1	296 823,2	22 653,5	278 835,7	327 058,6
2010	282 221,4	16 687,0	265 534,4	317 839,5	43 787,5	268 343,5	343 182,0
2011	248 861,0	20 006,5	228 854,5	266 914,2	31 506,3	234 705,4	291 524,0
2012	233 758,8	21 300,0	212 458,8	266 891,7	32 965,0	215 690,9	273 021,3
2013	241 378,9	24 029,8	217 349,1	257 217,4	36 112,9	216 641,6	262 325,2

Forrás: Saját szerkesztés a Magyar Köztársaság 2005-2013. közötti időszak költségvetéseinek végrehajtásáról szóló törvényeiből

A kiadások és bevételek vizsgálata során csak az előirányzatok összetételének elemzésére van lehetőségünk, ha azonban több évet vizsgálunk – mint jelen esetben is –, akkor már az előirányzatok dinamikájáról is lehet következtetéseket levonni. A táblázat adataiból kitűnik, hogy a vizsgált 2005-2013. közötti időszakban a honvédelmi tárca költségvetése folyamatosan változott nemcsak az eredeti, a törvényi módosított előirányzat, a támogatás, de a teljesítés oldalán is. Az eredeti előirányzati bevételek 2005-2006. között az Országos Egészségbiztosítási Pénztártól átvett működési célú pénzeszközöket, 2007-2013. között az előzőn túlmenően a működési és a felhalmozási bevételek jóváhagyott összegeit is tartalmazták.

A küldetésnek megfelelően a vizsgált időszak minden évében voltak a fejezetnek kiemelt feladatai, amelyek prioritást élveztek a végrehajtás során. Ezek közül a legfontosabb 2007-ig a haderő átalakításának folytatása, hiszen ezzel került megteremtésre a „Miniszteri irányelvek”-ben és a 10 éves tervben megfogalmazott, elérni kívánt létszám és szervezeti struktúra, miközben, alapvetően a tevékenységi struktúra változatlan maradt. Az átszervezés következtében a tárca szervezeti struktúrája átláthatóbbá vált, mert az átszervezést megelőzően 32 hivatal és intézmény helyett, az új struktúra szerint 7 szervezet látja el

¹⁰ A módosított előirányzat az intézmény részére megállapított kiadási és/vagy bevételi előirányzatok növelése vagy csökkentése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

ugyanazt a feladatot, továbbá a termelői és fogyasztói logisztika hatásköreinek rendezésével megszűntek a korábbi HM-MH gazdálkodási jogkörének párhuzamosságai.¹¹ Az átszervezés nem járt nagyarányú költségmegtakarítással, így ez nem szolgált hiánypótló forrásként a fejlesztésekhez. Azonban az is megállapítható, hogy az átalakítás következtében lecsökkent állományi létszámra nagyobb megterhelés volt jellemző a kiadások szintjén is, hiszen a túlórák, a megbízási szerződések kötése nagyobb költségekkel jártak. Természetesen átalakítások napjainkban is zajlanak, de ezek már nem eredményeznek akkora létszámváltozásokat és esetleges kiadás-megtakarításokat. Másik kiemelkedően fontos feladat, amely napjainkban is jelen van, a haderő működképességének fenntartása, a professzionális jellegének erősítése, megszilárdítása, amely egyrészt a 2005. évet megelőző időszakban az önkéntes haderőre történő áttéréssel valósult meg. A harmadik legfontosabb feladat a küldetéshez igazodva a nemzetközi szerepvállalásainkból, a szövetségi kötelezettségeinkből adódó – a HM fejezetre háruló – feladatoknak az ország erejéhez mérten, sőt néha azon felüli teljesítése. 2011-től kezdődően a kialakított önkéntes tartalékos rendszer továbbfejlesztését tűzte ki célul a tárca, ehhez elkezdték kidolgozni a jogszabályi kereteket, azért hogy a következő években a feltöltés megkezdődhessen. Továbbá az átalakult, nem hagyományos fegyverekkel történő kihívások kezelésének érdekében igényként jelentkezett a kibertámadások elleni védelmi rendszer a „Cyber defence” kiépítése. 2012-től megkezdődött az önkéntes műveleti tartalékos állomány feltöltése, majd 2013-tól „célként került megfogalmazásra a stabil haderőstruktúra kialakítása és az irányítási-vezetési rendszer hatékonyságának növelése, az MH megtartó-képességének javítása, valamint a közfoglalkoztatási programban való részvétel.”¹²

Az eddigiekben felsorolt feladatok végrehajtásához a tárca a rendelkezésre álló költségvetési keretek között erejéhez mérten igyekezett megfelelni. Azonban az egyre kevesebb költségvetési előirányzat néhány szerződéses feladat átütemezését tette szükségessé, mindamellett, hogy a tárca valamennyi fizetési kötelezettségének eleget tett a vizsgált időszakban. Ilyen szerződéses kötelezettségünkben adódó feladat a Gripen-program, amelynek bérleti díjait 2005-2011. között az eredeti szerződésben foglaltak szerint teljesítette a tárca. Azonban a 2012-es évben szerződést kellett módosítani, hogy ezzel a megoldással biztosítsa hazánk a katonai képességek fenntartását. A szerződésmódosítás eredményeként az összköltség 45%-os növekedése mellett 95%-os repült óra növekedést érhetünk el, amely már a kiképzést is tartalmazza.¹³ Azonban a 2016 helyett 2026-ban lejáró szerződésteljesítés további terheket jelent a tárca költségvetésére, hiszen az árfolyamok változása, a kiigazító intézkedések hatására szűkülő költségvetési keret, illetve a

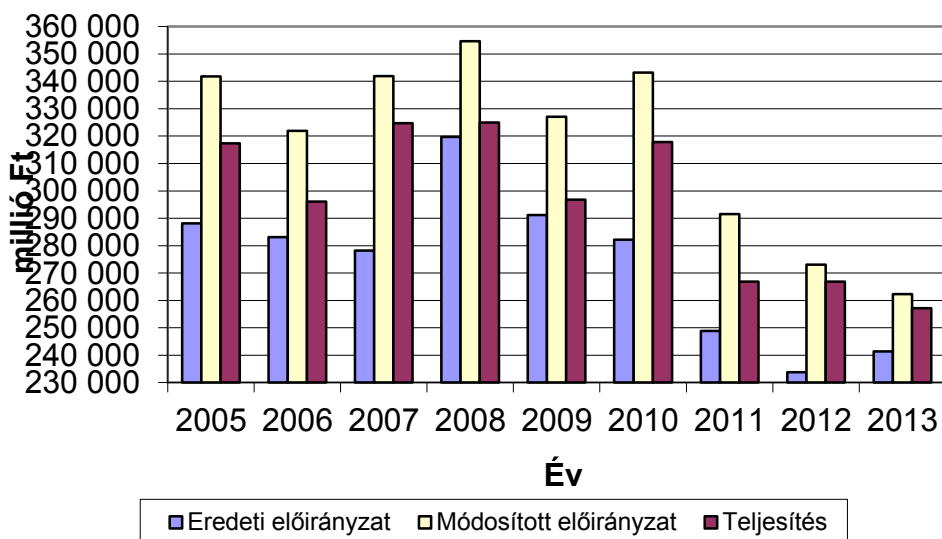
¹¹ Állami számvevőszék jelentés a Honvédelmi Minisztérium fejezet működésének ellenőrzéséről 2009. április <http://www.asz.hu/jelentes/0905/jelentes-a-honvedelmi-miniszterium-fejezet-mukodesenek-ellenorzeserol/0905j000.pdf> Letöltés: 2015. 06. 10.

¹² Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2013. évi költségvetésének teljesítéséről p. 1605

¹³ Aláírták a Gripen szerződés módosítását <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/alairtak-a-gripen-szerzodes-modositast> Letöltés: 2013. 05. 08.

plusz költségként jelentkező logisztikai fenntartási feladatok, hosszabb távon tovagyrűző hatással bírnak.

A költségvetési kiadások előirányzata és teljesítése (2005-2013)

1. számú ábra A költségvetési kiadások előirányzata és teljesítése¹⁴

A nemzeti költségvetés folyamatos változása, instabilitása miatt a fejezet költségvetési forrásainak kiszámíthatósága, a 10 éves terv folyamatos frissítése, gördítése mellett sem adtak megfelelő alapot a költségvetési tervek elkészítéséhez.¹⁵ Összességében megállapítható, hogy 2005-höz képest 2013-ra a tárca eredeti kiadási főösszege közel 50 milliárd forinttal, a módosított kiadási előirányzata majdnem 80 milliárd forinttal, a teljesítés 60 milliárd forinttal és a támogatás nagysága is közel 70 milliárd forinttal csökkent nominálértékben, annak ellenére, hogy szükség esetén a tárca a fejezeti egyensúlyi tartalékokat, valamint a kért és kapott évközi póttámogatásokat is felhasználta. Ezen csökkenés különösen a beruházásokra, fejlesztésekre fejtette ki kedvezőtlen hatását. Hiszen a honvédség esz-

¹⁴ Forrás: Saját szerkesztés az 1. számú táblázat adataiból

¹⁵ Állami számvevőszék jelentés a Honvédelmi Minisztérium fejezet működésének ellenőrzéséről 2009. április <http://www.asz.hu/jelentes/0905/jelentes-a-honvedelmi-miniszterium-fejezet-mukodesenek-ellenorzeserol/0905j000.pdf> Letöltés: 2015. 06. 10.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

közállományának több mint 20%-a „0”-ra leírt, amely a feladatvégzéshez szükséges eszközök előregedését jelzi.

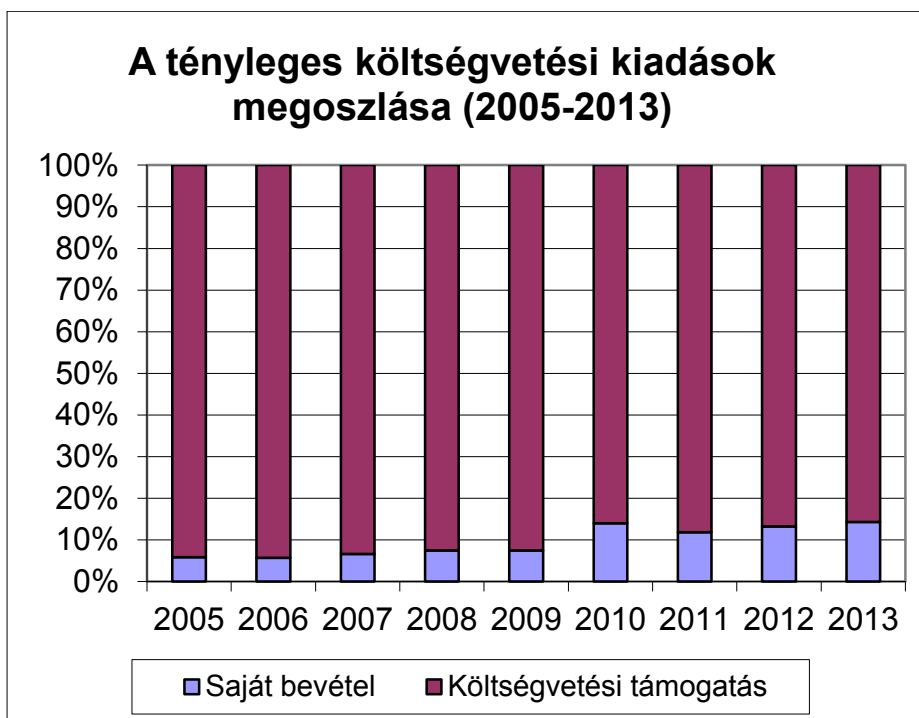
Az 1. számú ábrát vizsgálva az is kitűnik, hogy az eredeti előirányzat és a teljesítés közötti összhang 2008-ban és 2009-ben következett be, előtte és az utána következő években ez sehol sem figyelhető meg. Ez azzal magyarázható, hogy a makrogazdasági környezet változásai miatt a vizsgált időszakban a tárcának különböző jogcímeneken megtakarításokat, zárolásokat, megvonásokat és maradványokat kellett teljesíteni. Például 2005-ben 3.759,8 millió Ft összegű államháztartási tartalékba történő zárolást és megvonást kellett végrehajtani. Továbbá a 2004. évi előirányzat-maradvány összegével megegyező megtakarítást kellett megvalósítani 2005-ben, amely azt jelentette, hogy a 2004. évi maradvány 38.227,8 millió Ft, ami tartalmazta a „Védelmi felülvizsgálat célkitűzéseinek megvalósítására” betervezett 20 milliárd forintot is. Azonban ez a 20 milliárd Ft 2005-ben befizetésre került a központi költségvetés felé, tehát ténylegesen a fejezet közvetlen gazdálkodási tevékenysége keretén belül 18,2 milliárd Ft történt elszámolásra, összességében a tényleges felhasználás 297.411 millió Ft volt. A tárca 2005-ben az előírt 23,8 milliárd Ft-tal szemben 24,7 milliárd Ft előirányzat-maradványt ért el, amely a többszintű alárendeltséggel és a szerteágazó feladatrendszerrel volt összefüggésben. 2006-ban is hasonló kiadási korlátozások, törvényi előírások és kormányzati intézkedések gyakoroltak hatást a költségvetési gazdálkodásra. Például az államháztartás egyensúlyi helyzetének javításához 7.012,6 millió Ft került zárolásra, majd megvonásra az államháztartási tartalékba, továbbá maradványképzési kötelezettségként 24.719,2 millió Ft-ot kellett elérni. A gazdálkodási folyamat tervezhetősége szempontjából megjegyzendő, hogy a maradványképzési kötelezettség korlátozza a tervszerű gazdálkodás, a kiszámíthatóság követelményeinek teljesülését.

A 10 éves tervben – amely egy iránymutatás az elkövetkezendő időszakra – az előre tervezett feladatok teljesítésre kerültek, hiszen annak célja az volt, hogy előre tudjuk azokat fontos feladatokat, amelyeket végre kell hajtani a haderő és a szervezeti struktúra, valamint a nemzetközi kötelezettségekből adódó feladatok teljesítése érdekében. Azonban akkor a Pénzügyminisztérium (jelenleg Nemzetgazdasági Minisztérium) által kiadott forrásprognózisok, – többek között a makrogazdasági környezetnek a várttól eltérő alakulása következtében – a tervezéshez nem teljesen voltak megalapozottak, amelyet a fentebb bemutatott kormányzati döntések és törvényi előírások is alátámasztanak. Ahhoz, hogy a tervezés és a teljesítés között minél kisebb legyen a különbség, pontosabb előrejelzésekre van szükség, ehhez pedig a gazdasági stabilitás elengedhetetlen feltétel. Hiszen ennek hiányában előre nem tervezett zárolások, megvonások következhetnek be, úgy, ahogy az a vizsgált időszakban és jelenleg is megtörténnek. A gazdasági stabilitás eléréséhez a magas állami adósságállomány nagyságát csökkenteni kellene legalább a maastrichti szerződés által követelményszintként elvárt 60% körüli értékre, mert alacsony államadósság esetén – például a kamatterhek csökkenése miatt –, könnyebben lehetne biztosítani elegendő erőforrást a tervezett fejlesztések, képességek megvalósítására is. A konvergencia programokat megvizsgálva kiderült, hogy a Kormány előrejelzései az adósságráta csökkentésére sem voltak helytállóak, mert a 2005-2008. közötti konvergencia program szerint a 2008-as

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

évre a GDP 56%-ára mérséklődött volna a prognosztizált adósság¹⁶, ezzel szemben azonban a tényleges adósság 2008-ban 73%-ra, míg 2011-ben már 81,4%-ra növekedett,¹⁷ az előre jelzett 69%-kal szemben¹⁸, ezt követően 2012-ben 2,2%-kal mérséklődött 79,2%-ra, azonban még így is meghaladta a 2012-es konvergencia programban prognosztizált 78,4%-ot, holott a 2009-2012. közötti időszakra vonatkozó Magyarország aktualizált konvergencia programjában a feltételezés szerint 2012-ben az adósságráta nagysága 73,6%-ot prognosztizált¹⁹. Ha tanulmányozzuk a 2011- 2015. közötti programot, akkor kitűnik, hogy az adósságráta nagysága 2015-ig 65% alá csökkenhet²⁰, amely a mai gazdasági helyzetben nem valószínű, hiszen 2013-ban az adósságráta nagysága 79% körül volt.

2. számú ábra A kiadások megoszlása²¹

¹⁶ Magyarország aktualizált konvergencia programja 2005-2008

¹⁷ EUROSTAT <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do> Letöltés: 2013. 04. 25.

¹⁸ Magyarország aktualizált konvergencia programja 2008-2011

¹⁹ Magyarország aktualizált konvergencia programja 2009-2012

²⁰ Magyarország konvergencia programja 2011-2015 a Széll Kálmán terv alapján

²¹ Forrás: Saját szerkesztés a 1. számú táblázat adataiból

Az 2. számú ábráról arra következtettem, hogy a megoszlás a saját bevétel és a költségvetési támogatás között igen aránytalan, amely a honvédség speciális feladatköréből adódik. Azonban az is megállapítható, hogy a bevételek nagysága a vizsgált időszak szinte minden évében kisarányú növekedést mutatott. A bevételek nagyságának növelésére a HM által kezelt, állami tulajdonú vagyon értékesítése is hatással lehet, azonban a tárgyi eszközök eladásából befolyt összegek csak a technikai eszközök modernizációjára, fenntartására, fejlesztésére fordíthatók, amelyet a tárca úgy kaphat meg, hogy kérheti az addigi kiadási előirányzatainak megemelését, vagy új kiadási előirányzatot hozhat létre.²² Ha az eladások ütemét felgyorsítanák, akkor pénzforgalmilag előbb teljesülne a bevétel, és ha nincsenek olyan kormányzati intézkedések, amelyek ezeket elvonják, akkor felhasználhatóvá válhat a keret a betervezett technikai fejlesztésekre, fenntartásokra.

3. A KIADÁSOK VÁLTOZÁSA NOMINÁL- ÉS REÁLÉRTÉKBEN

Ahhoz, hogy a kiadások változásairól megbízható képet lehessen alkotni, szükséges tisztázni néhány statisztikai fogalmat és módszert. A gazdasági folyamatok statisztikai elemzése során az indexmutatókat elsődlegesen a mindenkori folyóáron számítják, ebből kifolyólag ezek az adatok nem alkalmasak az időbeli összehasonlításra, mivel a termékek és a szolgáltatások árai egymástól eltérő irányban és mértékben változhatnak. Az összehasonlításához tehát az szükséges, hogy az árváltozások hatását ki tudjuk küszöbölni.

Ehhez számszerűsíteni kell az árváltozásokat, amelyre mintavételen alapuló kiválasztást alkalmazunk, ennek segítségével tudjuk kiszámítani a szükséges árindexeket. Erre megfelelő módszer makroszinten, azaz a nemzetgazdaság szintjén a fogyasztói árváltozások (fogyasztóiár-index) mérése, amely kifejezi a pénz vásárlóértékének változását. Az index ebben az esetben a gazdaság és a társadalom legfontosabb mutatószámainak egyike, mert felhasználása igen sokrétű. Az index a fogyasztói árszínvonal változását méri, a fogyasztói árváltozások összességét jellemzi. Arra ad választ, hogy a termékek és szolgáltatások árai átlagosan hogyan változtak az egyik időszakról a másikra.

A fogyasztóiár-indexet a gyakorlatban az indexálás és a reálérték-számítás, deflálás területén használják. Az **indexálás** során a különböző árakat kiigazítják a fogyasztóiár-index értékével, azaz megszorozzák, míg **reálérték-számítása** esetén, ha az értékindex valamilyen pénzösszeg nagyságának változását, az árindex pedig az adott pénzösszegért megvásárolni kívánt termékek vagy szolgáltatások árszínvonalának változását mutatja, akkor a belőlük számított volumenindex éppen az adott pénzösszegért megvásárolható volumen-változást (más néven reálértéket) fogja mutatni.²³

Az előzőekhez kapcsolódóan, ha ábrázoljuk a kapott eredményeket és valamilyen, előre meghatározott típusú függvényt illesztünk az idősor pontjaira, – természetesen, ami a

²² 2012. évi CCIV. törvény Magyarország 2013. évi központi költségvetéséről 6. § (8), (9) bekezdések

²³ Nagy Anikó: Gazdaságstatisztika oktatási segédlet p. 26.

http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34,53497&_dad=portal&_schema=PORTAL Letöltés: 2013. 05. 06.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

legjobban illeszkedik – akkor analitikus trendszámításról beszélünk. A trend meghatározása az idősor „kisimítását” jelenti, a trendhatás kimutatásának nagyon egyszerű módja, ha az idősor grafikus ábráján becslésszerűen berajzoljuk a trendvonalakat.²⁴

A trend az idősor fő komponensét, az alapirányzatot mutatja be. Azért van rá szükség, hogy megvizsgáljuk a mutatók által számított adatokra az időbeni változás milyen irányú hatást gyakorol. A trend célja, hogy a véletlen ingadozások hatását kiküszöböljük. Az analitikus trendszámítás lényege, hogy az idősorban lévő alapirányzatot valamilyen ismert függvénnyel fejezi ki. Először azt a görbét kell megkeresni, amelyik a legjobban illeszkedik, utána kell megbecsülni a függvény paramétereit.²⁵ A függvényt úgy kell megválasztani, hogy a legkisebb négyzetek módszere teljesüljön, ami azt jelenti, hogy a megfigyelt és a modell által számított értékek közötti eltérés négyzetösszege minimális legyen. Az ábrákra helyezhetünk lineáris és nemlineáris (exponenciális, polinomiális stb.) trendfüggvényeket. Az elemzés során a Microsoft Office Excel adatelemzés csomagját használtam fel, amely alkalmas arra, hogy az ábrázolt adatokra automatikusan a legjobban illeszkedő trendfüggvényt helyezzük. Az illeszkedés erősségét az R^2 (többszörös determinációs együttható) segítségével mutatom meg. Ezt az együtthatót a statisztika az illeszkedés jóságának megítélésére használja.²⁶ A mutató értéke 0-tól 1-ig terjedő intervallumba eshet, és minél magasabb értéket vesz fel, annál pontosabb a trendfüggvény illeszkedése, és ebből adódóan a jövőre vonatkozó következtetések is annál megbízhatóbbak.

A fenti képleteket, összefüggéseket felhasználva kiszámítottam a honvédelmi tárca kiadásait nominál- és reálértékben, amelyet a 2. számú táblázat és a 3. számú ábra tartalmaz.

2. számú táblázat

A kiadás változásai nominál- és reálértékben

Év	Tényleges költségvetési kiadás (mFt)	Kiadás változása nominálértékben (2005=100%)	Változás nominálértékben (előző év =100%)	Infláció* (előző év=100%)	Infláció (2005=100%)	Kiadás változása reálértékben (2005=100%)	Kiadás változása reálértékben (előző év=100%)
2005	317 411,4	100,0			100,0	100,0	
2006	296 037,1	93,3	93,3	103,9	103,9	89,8	89,8

²⁴ Kerékgyártó Györgyné – L. Balogh Irén – Sugár András – Szarvas Beatrix: Statisztikai módszerek és alkalmazásuk a gazdasági és társadalmi elemzésekben Budapest, Aula Kiadó, 2008.

²⁵ Csermák Judit – Györfői Dezső – Pintérné Csermák Jolán – Printz János: A költségvetési szervek gazdasági tevékenységének elemzése Budapest, Perfekt Rt. 2004.

²⁶ Kerékgyártó Györgyné – L. Balogh Irén – Sugár András – Szarvas Beatrix: Statisztikai módszerek és alkalmazásuk a gazdasági és társadalmi elemzésekben Budapest, Aula Kiadó, 2008.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

Év	Tényleges költségvetési kiadás (mFt)	Kiadás változása nominálértékben (2005=100%)	Változás nominálértékben (előző év =100%)	Infláció* (előző év=100%)	Infláció (2005=100%)	Kiadás változása reálértékben (2005=100%)	Kiadás változása reálértékben (előző év=100%)
2007	324 707,9	102,3	109,7	108,0	112,2	91,2	101,6
2008	324 994,6	102,4	100,1	106,1	119,1	86,0	94,3
2009	296 823,2	93,5	91,3	104,2	124,1	75,4	87,7
2010	317 839,5	100,1	107,1	104,9	130,1	77,0	102,1
2011	266 914,2	84,1	84,0	103,9	135,2	62,2	80,8
2012	266 891,7	84,1	100,0	105,7	142,9	58,8	94,6
2013	257 217,4	81,0	96,4	101,7	145,3	55,8	94,8

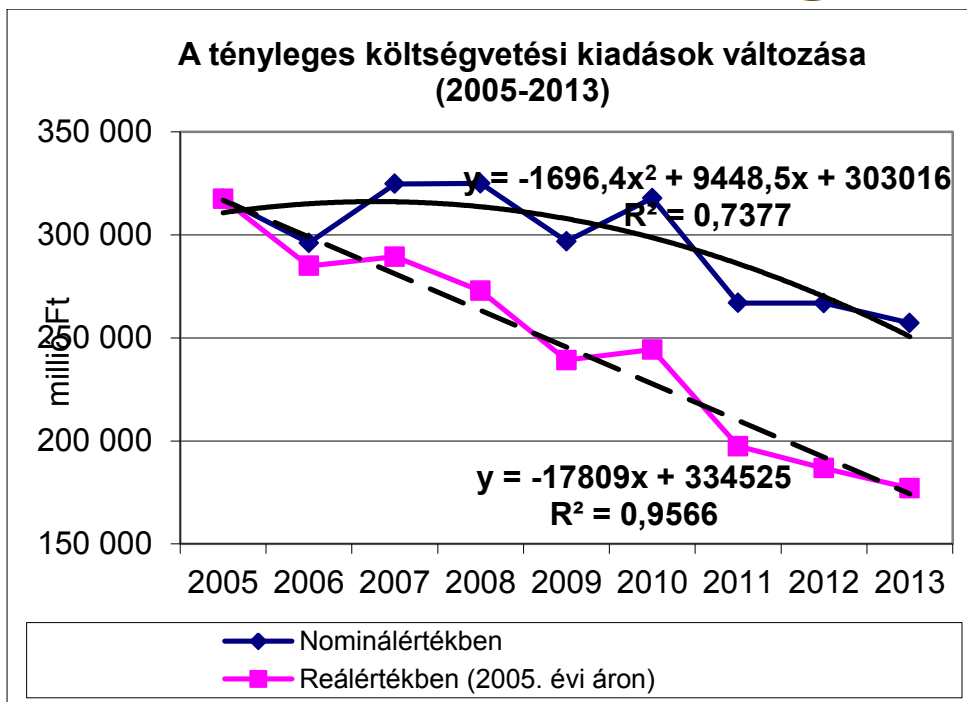
*Forrás: KSH (www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evesi_qsf001.html) Letöltés: 2014.09.16.)

Forrás: Saját szerkesztés a 1. számú táblázat alapján

A táblázat számított adataiból jól látszik, hogy nominálértéken – bázisnak tekintve a 2005-ös évet – a kiadási előirányzatok változása kisebb mértékű, 19%-os, míg a reálértékű változás nagysága 2013-ban 2005-höz viszonyítva közel 44%-os kedvezőtlen, csökkenő tendenciájú változást eredményezett. Tehát 2013-ban a kiadási keretből kevesebb feladatot lehetett teljesíteni 2005-höz képest, mert a pénz vásárlóereje csökkent. Ha azonban az előző évet tekintjük 100%-nak – a láncviszonszámok módszerét használva – akkor arra a következtetésre jutottam, hogy az eltérések sokkal kisebbek, mint az előző módszernél, hiszen ez a változás ütemét fejezi ki évről-évre. A reálérték-csökkenést szemlélteti a 3. számú ábra.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

3. számú ábra A tényleges költségvetési kiadások változása²⁷

A reálértékben történő változás abszolút nagysága tehát összességében a vizsgált időszakban 140.000 millió Ft. Ha az ábrákra helyezett függvényeket megvizsgáljuk, megállapítható, hogy a reálértékre legjobban illeszkedő függvény lineáris, tehát viszonylag egyenletes ütemben, folyamatosan csökkenő tendenciát vett fel a költségvetési kiadás. Reálértékben évente átlagosan 17.809 millió Ft-tal csökkent a tényleges költségvetési kiadás a vizsgált időszakban. Feltételezhetően ez a tendencia várható az elkövetkező években is. (Bár figyelembe kell venni, hogy a költségvetési kiadások politikai alkuk alapján dőlnek el, ezért kevésbé lehet a jövőbe tekintően trendeket értelmezni.) Így 2004-hez képest 2013-ra reálértékben gyakorlatilag közel a felére csökkent a költségvetési kiadás, amelyet a trend is igazol. A függvény azt is kifejezi, hogy a szomszédos időszakok közötti abszolút változás viszonylag állandó. A nominálértékre egy polinomiális trendfüggvény illeszkedett, amely jelen esetben egy csúcsponttal rendelkezik, és attól kezdve kissé ingadozva, de csökkenés következett be. A trendfüggvények önmagukban nem képesek a valódi folyamatok leírására.

²⁷ Forrás: Saját szerkesztés a 2. számú táblázat adatai alapján

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

ra, azonban így alkalmazva lehetőséget nyújtanak tendenciaszerű előrejelzésekre, megkönnyítve ezáltal a döntés-előkészítéseket és a kedvezőtlen folyamatok korrekcióját.

ÖSSZEGZÉS

Ebben a tanulmányban bemutattam a XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet kiadási előirányzatait és teljesítéseit, valamint az ezeket befolyásoló tényezőket. Megállapítható, hogy a költségvetés a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent, melynek hatása megmutatkozik a beruházások – fejlesztések csökkenésében, átütemezésében és elmaradásában. Összességében elmondható, hogy az időbeli színvonal-változás negatív hatása figyelhető meg a vizsgált időszakban, ezt számszerűen és grafikusán is bemutattam, amelyet legjobban az ábrára illesztett lineáris trendfüggvény szemléltet. Kimutattam, hogy 2013-ra reálértékben 140 milliárd Ft-tal kisebb volt a költségvetés 2005-höz képest, vagyis ennyivel kevesebbről kellett végrehajtani a mindennapi feladatokat, fejlesztéseket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Csermák Judit – Györfi Dezső – Pintérné Csermák Jolán – Printz János: A költségvetési szervek gazdasági tevékenységének elemzése Budapest, Perfekt Rt. 2004. ISBN 9633945658
2. Hunyadi László – Vita László: Statisztika I. Budapest Aula Kiadó, 2008. ISBN 9789639698239, ISSN 17884713
3. Kerékgyártó Györgyné – L. Balogh Irén – Sugár András – Szarvas Beatrix: Statisztikai módszerek és alkalmazásuk a gazdasági és társadalmi elemzésekben Budapest, Aula Kiadó, 2008. ISBN 9639078484
4. Pap Andrea őrnagy: A Honvédelmi Minisztérium gazdálkodásának aspektusai a 2005 – 2011 közötti időszakban doktori (PhD) értekezés Nemzeti Közszerzői Egyetem 2013.
5. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2005. évi költségvetésének teljesítéséről
6. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2006. évi költségvetésének teljesítéséről
7. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2007. évi költségvetésének teljesítéséről
8. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2008. évi költségvetésének teljesítéséről
9. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2009. évi költségvetésének teljesítéséről
10. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2010. évi költségvetésének teljesítéséről
11. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2011. évi költségvetésének teljesítéséről

12. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2012. évi költségvetésének teljesítéséről
13. Szöveges beszámoló jelentés XIII. Honvédelmi Minisztérium fejezet 2013. évi költségvetésének teljesítéséről
14. 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájának elfogadásáról
15. 2012. évi CCIV. törvény Magyarország 2013. évi központi költségvetéséről
16. Magyarország aktualizált konvergencia programja 2005-2008
17. Magyarország aktualizált konvergencia programja 2008-2011
18. Magyarország aktualizált konvergencia programja 2009-2012
19. Magyarország konvergencia programja 2011-2015 a Széll Kálmán terv alapján
20. Állami számvevőszék jelentés a Honvédelmi Minisztérium fejezet működésének ellenőrzéséről 2009. április <http://www.asz.hu/jelentes/0905/jelentes-a-honvedelmi-miniszterium-fejezet-mukodesenek-ellenorzeserol/0905j000.pdf> Letöltés: 2015. 06. 10.
21. Aláírták a Gripen szerződés módosítását <http://www.kormany.hu/hu/honvedelmi-miniszterium/hirek/alairtak-a-gripen-szerzodes-modositasat> Letöltés: 2013. 05.08.
22. EUROSTAT <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupModifyTableLayout.do> Letöltés: 2013. 04. 25.
23. Nagy Anikó: Gazdaságstatisztika oktatási segédlet http://portal.zmne.hu/portal/page?_pageid=34.53497&_dad=portal&_schema=PORTAL Letöltés: 2013. 05. 06.